

VISSZAEMLEKEZÉSEK

P. F. PLJACSENKO

A HARCOK SŰRŰJÉBEN*

A magyarországi felszabadító harcok résztvevőjének visszaemlékezése

Január 19-én, egy korai fagyos hajnalon, csoportunk visszatérőben volt Paksra, a Főhadiszállás képviselője által meghatározott feladat budapesti végrehajtása után. Ez a magyar kisváros a Duna nyugati partján terül el, alig több mint száz kilométernyire délre a magyar fővárostól. Itt települt a 3. Ukrán Front törzse. Itt volt a Főhadiszállás képviselőjének, G. A. Vorozsejkin repülőmarsallnak a szálláshelye is, ahol én részletes jelentést tettem mindarról, amit Budapesten láttam és hallottam.

— Nem sikerült tehát a hidakat a robbantástól megmenteni? — szólalt meg a marsall. — Kár, nagyon kár.

— A hitleristák minden hidat már előre előkészítettek a robbantáshoz és mihelyt január 16-án a sötétség leple alatt az utolsó ellenséges alegységek is elszakadtak rohamcsoportjainktól és visszahúzódtak a Duna nyugati partjára, azonnal működésbe hozták a robbantókészülékek mechanizmusát. Szemtanúi voltunk a tragédiának. A magyar Parlament épülete viszont épségben maradt. A Nemzeti Bank, a színházak, a történelmi emlékművek, a tudományos és oktatási intézmények a lakóházak és negyedek, amelyeket sikerült megtekintelnünk, sértetlenek. A csepeli kombinát és a térképen meghatározott négyzetekben elhelyezkedő üzemek és gyárak szintén épek. Mindezekre az objektumokra, ahogyan arra parancsot kaptunk, légierőnk és tüzérségünk nem mért csapást.

— Világos. Nos, saját csapatainkra valóban mért a légierőnk csapásokat? Sikerült Önnek valamit felderítenie?

— Úgy vélem, sikerült. Nem tartottam célszerűnek, hogy jelentéseket kérjek azon magasabbegységek törzseitől, ahonnan a panaszok beérkeztek. Ezek a törzsek messze települnek a peremvonaltól. Inkább az előretolt alegységeket kerestük fel és ott mindent tisztáztunk. — Elmondtam mindent, amit megtudtam.

— Haladéktalanul rendet kell teremteni az együttműködési jelek és jelzések vonatkozásában — jelentette ki a marsall. — Felvette a telefonkagylót és sorban hívta a légi hadseregek parancsnokait.

Ezt követően részletesen beszámoltam Pest lakosságának nyomorúságos helyzetéről.

— Hosszú, kigyózó sorokban álló embereket láttunk egy-egy lötetem körül, amelyet az éhező emberek apró darabokra szeletelve osztottak fel egymás között. A lakóépületekben sok a beteg, nem kevesebb a haldokló. Azonnali segítségre szorulnak.

* Részlet a szerző visszaemlékezéseiből. — P. F. Pljacsenko a Főhadiszállás képviselőjének, G. A. Vorozsejkin repülőmarsallnak a parancsőrütszjeként vett részt a hazánk felszabadításáért vívott harcokban. Gyakran állt szemben az ellenséggel, hiszen több alkalommal a harcok sűrűjéből adta le jelentéseit a Főhadiszállás képviselőjének. Egyik fontos megbízatásáról számol be itt közölt írásában. — A szerk.

— Parancsnokságunk már megtette a legszükségesebb intézkedéseket — közölte a marsall. — A Budapest területén működő csapataink utasítást kaptak, hogy osszák meg a békés lakossággal élelmiszerüket és nyújtsanak számára orvosi segílyt. Pesten a napokban élelmezési pontok és étkezdék kezdik meg működésüket. Megkezdik munkájukat a kórházak és rendelők is. Nagyobb mennyiségű gyógyszert irányítottunk a helyszínre. A Budapest lakosságának nyújtandó gyorssegéllyel kapcsolatos kérdéseket éppen ma reggel vitatta meg a Front Haditanácsának értekezlete. No, és mi történik Budán? — tette fel a kérdést.

— Ott heves utcai harcok folynak. Megszakítás nélkül, éjjel és nappal folyik a tűzpárbaj. Csatarepülőink a világos napszakban lefogják a Várnegyedben és Buda peremkerületeinek utcáin létesített ellenséges tűzfészeket. Bombázórepülőgépek a város légterében nem működnek. Vadászgépeink őrzáratozást hajtanak végre az egész körzet felett nappali időben, különböző magasságokon és megbízhatóan blokkolozzák a levegőből a Budán bekerített csapatokat. Éjszaka légierőnk nem működik, vagy legalábbis ezt nem tapasztaltuk. Az ellenséges szállítórepülőgépek és az éjszakai bombázók viszont éjszakánként, a teljes elmúlt héten, közvetlenül a város felett tartózkodtak. Buda egész területét telestórták málház ejtőernyőkkel. Pest területére erős csapásokat mértek. Ebben a városrészben nagy a rombolás, jelentősek az áldozatok.

— Így állunk hát — jegyezte meg halkan a marsall. — A hitleri hadvezetés még mindig abban reménykedik, hogy meg tudja menteni bekerített erőit. Ez nem fog menni!

Beszélgetésünk pillanataiban telefonhívás érkezett Moszkvából. A Főhadiszállás tájékoztatást kért arról, milyen tevékenységet folytat a frontok légiereje Budapest térségében, valamint a Balaton és a Velencei-tó körzetében a támadó ellenséges harcokcsik ellen. G. A. Vorozsejkin alapos jelentést tett minderről.

Letéve a kagylót, a Főhadiszállás képviselője azonnal a front törzséhez, Tolbuhin marsallhoz indult. Én követtem. A frontparancsnok dolgozószobájában tartott megbeszélés hosszúra nyúlt. Tolbuhin szobájából Vorozsejkin egy repülő egyenruhát viselő tábormokkal lépett ki, megálltak az előszobában és beszélgettek.

— Ki ez a repülő vezérezredes? — kérdeztem a parancsőrtesttől.

— A 17. légi hadsereg parancsnoka, Vlagyimir Alekszandrovics Szugyec.

Már ezt megelőzően is sok jót hallottam erről a repülő parancsnokról. Több-ször beszéltem is vele telefonon, de életben csak most láttam először. A tábormok, úgy látszik, megérezte, hogy figyelem és megkérdezte a marsalltól, ki vagyok. Vorozsejkin odahívott. Bemutatkoztam Szugyec tábormoknak. Nem sokkal később részletesen is megismerkedtem ennek a kimagasló szovjet repülő parancsnoknak az életrajzával.

... Vlagyimir Alekszandrovics 1904. október 23-án született kohász családban, már serdülőként munkába állt a helyi gazdagoknál, és hamar felismerte, mi az a társadalmi igazságtalanság. A szovjethatalom lehetőséget adott neki a tanuláshoz, a szakmunkásképzés megszerzéséhez. Kommunista lett. 1925-ben az UK(b)P Zaporozsjei Körzeti Bizottsága javasolta beiskolázását a Leningrádi Haditechnikai Iskolára. 1929-ben pilóta lett. A tűzkeresztségen Vlagyimir Alekszandrovics Mongólia légterében, a japán militaristákkal vívott légi ütközetekben esett át és az általa tanúsított bátor helytállásért megkapta a Vörös Zászló Rendet. A M. V. Frunze Katonai Akadémia elvégzése után a harmincöt éves ezredes, V. A. Szugyec, mesterien vezette repülődandárának harcát a fehérfinnek ellen.

Amikor kitört a Nagy Honvédő Háború, a repülőhadtest, majd 1941. augusztusától az 51. önálló hadsereg repülőerőinek parancsnoka. V. Szugyec aktívan vett részt a Kijev, Ogyessza, Zaporozsje, Perekop és Kahovka légterében vívott elkeseredett ütközetekben. 1942-ben Szugyec vezérőrnagy a Főparancsnokság tartalékhadserégének — az 1. bombázó repülőhadserégnek, majd ennek átszervezése után, az 1. bombázó repülőhadtestnek a parancsnoka. A parancs-

noksága alatt működő repülőek nagy erejű csapásokat mértek az ellenségre Voronyezs és Jelec, Moszkva és Leningrád körzetében, Velikije Luki és Sztaraja Russz mellett.

Vlagyimir Alekszandrovics életrajzának legragyogóbb lapjai azonban a 17. légi hadsereg élén 1943 márciusától folytatott tevékenységéhez fűződnek. Személyében jelentősen hozzájárul a kurszki kiszögellésben, a Donyec-medencében és a Jobbparti Ukrajna területén végrehajtott nagyarányú hadászati műveletek, majd a Románia, Bulgária, Jugoszlávia felszabadítására irányuló hadműveletek, végül az itt tárgyalt időszakban, a magyar földek és az ország fővárosának felszabadítását célzó hadműveletek légi biztosításának sikeréhez, mely utóbbinál igen bonyolult helyzet alakult ki.

Így történt a megismerkedésem azzal az emberrel, akinek neve széles körben ismertté vált a budapesti hadműveletben. Szugyec tábornok légi hadseregének repülő magasabbegységei csupán január folyamán 16 501 repülőgépbetétést hajtottak végre a magyar főváros légtérében, melyek során az ellenségnek érzékeny veszteségeket okoztak harci-technikai eszközökben és élőerőben egyaránt. A 17. légi hadsereg repülői oltalmazták saját csapatainkat és a fővárost a fasiszta légierő támadásaival szemben, 327 légi harcot vívtak meg, miközben 281 ellenséges repülőgépet lőttek le. A Budapestért vívott harcok során tanúsított személyes bátorságáért, elszántságáért és magas fokú harci mesterségbeli tudásáért V. A. Szugyec tábornokot a Szovjetunió Hőse megtisztelő címmel tüntették ki.

A harchelyzet a 3. Ukrán Front csapatainak támadási sávjában 1945. január 19-én éjszaka súlyosra fordult. Még a január 18-ra virradó éjszaka az ellenség nagy erejű páncélos és gyalogos csoportosítással mért váratlan csapásával áttörte csapataink védelmét a Velencei-tó és a Balaton közötti szakaszon. Január 19-én a nap folyamán átkelt a Sárvíz-csatornán és megindult kelet felé a Dunához, ezzel két részre szakítva a front csapatainak csoportosítását.

Tolbuhin törzsében felfedték az ellenséges hadvezetés további elgondolását, amely abban rejlett, hogy erőinek egy részével biztosítsa magát dél felől, a főerőkkel pedig csapást mérjen a Velencei-tó és a Duna közötti szakaszon, északi irányban, azzal a céllal, hogy felmentse a Buda területén bekerített csapatait. A továbbiakban az ellenség megkísérli, hogy csapást mérjen csapataink hátába, amelyek a magyar fővárostól nyugatra rendezkedtek be védelemre. Így is történt.

A szovjet parancsnokság sürgős intézkedéseket tett az ellenséges csapatok Budapest elleni harmadik támadásának meghiusítására. A 3. Ukrán Front parancsnokánál gyülekeztek a tábornokok. A dolgozószoba ajtaját sarkig kitérték, ezért mi, az előszobában tartózkodó parancsőrítisztek, jól láttuk a megbeszélés valamennyi részvevőjét és jól hallottuk szavaikat. Tolbuhin marsall beteg volt, de folytatta a csapatok irányítását. Egy nagy munkaasztal mögött ült, amelyen a helyzetet ábrázoló térkép volt kiterítve. Az ellenséges és a saját csapatok helyzetéről kapott adatokat szinte félóránként vitték rá a munkatérképre. A parancsnok hol maga hívta a csapatokat távbeszélőn, hol pedig a különböző hívásokra válaszolt. Mellette külön kisasztalon jó tuat telefonkészülék volt elhelyezve. Teljesen külön, szinte a sarokban, egy piros távbeszélő készülék állt, ezzel tartotta a kapcsolatot a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásával.

Jelentették Tolbuhin marsallnak, hogy az ellenség páncélosai továbbfejlesztik támadásukat. Gyors ütemben törnek előre Dunapentele és Cece irányában. A marsall utasítást ad arra, hogy haladéktalanul vessék útközetbe a front páncélnélhárító és harcokcsitartalékát...

Éjszaka 2 óra körül megszólalt a piros telefon. Tolbuhin felemelte a kagylót.

— A Legfelsőbb Főparancsnok kíván beszélni Önnel — jelezték Moszkvából.

A dolgozószobában mindenki elcsendesedett. Majd felhangzott a frontparancsnok kissé rekedtes basszusa.

— A Balaton és a Velencei-tó közötti szakaszon védő 135. lövészhadtestre több mint 500 harcokcsi csapása zúdult — jelentette. — A teljes 4. „SS” páncé-

los hadtest az áttörés egy nagyon keskeny szakaszán fejleszti ki támadását. Az ellenség főcsapását Dunapentele, kisegítő csapását pedig Cece irányában méri.

A marsall elhallgatott és figyelmesen követte a Legfelsőbb Főparancsnok utasításait.

— Megtettem az intézkedéseket, Sztálin elvtárs. Az áttörés körzetébe dobtam át haladéktalanul a 18. harckocsi- és a 133. lövészhadtestet.

Ismét szünet.

— Nem. Az ellenséget nem állítottuk meg — válaszolta Tolbuhin. — Éppen most kaptam jelentést arról, hogy az SS páncélos hadtest főerői átkeltek a Sár-víz-csatornán és a Duna irányában fejleszti ki a sikert. Az ellenség felderítő alegységei 20—30 kilométernyire vannak a Dunától...

A vonal másik végén valamit mondtak. A frontparancsnok arca összpontosított és komoly kifejezést öltött. Gyorsan felállt és nyugodt, de szilárd hangnemben válaszolt.

— Sztálin elvtárs! Úgy vélem, hogy a reám bízott fronton rendkívül súlyos helyzet alakult ki, de a csapatokat a Duna mögé visszavonni nem célszerű. Ez a Front Haditanácsának véleménye. Mi itt kitartunk! Feltétlenül kitartunk és legyőzzük az ellenséget!

Tolbuhin egy percig némán állt, majd, elkészönve, letette a kagylót. A beszélgetésnek vége. A marsall körbehordozta tekintetét a jelenlevőkön és közelebb hívta őket az asztalához. A tábornokok rendkívül komor arckifejezéséről arra lehetett következtetni, hogy bekövetkezett a hadművelet kritikus pillanata.

Az előszobában, ahol a parancsőrtsztek és a frontparancsnok hívására beérkezett közvetlen alárendelt magasabbegység-parancsnokok tartózkodtak, nyugtalanul és halkán suttogott mondatok hangzottak el.

A frontparancsnok dolgozószobájából Vorozsejkin repülő-marsall lépett ki és gyors léptekkel gépkocsijához indult. Követtem őt. Miután az elhelyezési körletünkbe érkezünk, a Főhadiszállás képviselője behívott magához és azonnal végrehajtandó feladatot határozott meg.

— Nos, készüljön, ismét Budapestre kell utaznia. Ez alkalommal közvetlenül a harcmezőn deríti fel és jelenti a helyzetet. A feladat az Ön számára nem új, és remélem, megbirkózik vele.

— Igyekszem, marsall elvtárs!

— Akkor hát, én reggel Jászapátiba repülök Gorjunovhoz. Meg kell beszélünk, hogyan lehet Szugyecnek segíteni. A helyzet úgy alakul, hogy a 4. gárdahadsereg sávjába kell azonnal összpontosítani a két légi hadsereg csatarepülő erőinek fő erőkifejtését. A Budapest felé délnyugatról előretörő ellenséges páncélos csoportosítást feltétlenül szét kell zúzni bármi áron is, és ebben a dologban a csatarepülő erők játszhatják és kell játszaniuk a fő szerepet. Az ő vállukra hárul az egész felelősség. Megértette?

— Értettem.

— Nos, ha ezt megértette, figyeljen tovább: hajnalban haladéktalanul menjen a 4. gárdahadsereghez. Érdtől északra — ez Budától délnyugatra van — találkozik a légi hadsereg hadműveleti csoportjának vezetőjével. Vele van egy rádióállomás, amelyet Ön is használhat. A szükséges adatok a 17. és 5. légi hadsereg különböző törzseivel és csatarepülő magasabbegységeivel való rádióforgalmazáshoz nála megvannak. Velem a kapcsolatot az 5. légi hadsereg parancsnoki rádióállomásán keresztül tartja.

— Kérem, adjon utasítást, mert nem fogják engedélyezni.

— Engedélyezik. Figyelmeztetem, hogy a helyzet igen komolyra fordult. A Budán bekerített ellenséges csapatok kétségén kívül, dél felé igyekeznek majd kitörni, hogy találkozzanak felmentőikkel. Ön könnyen kerülhet az „üllő és kalapács közé”. Legyen tehát óvatos, körültekintő. A fő, hogy ne szalassza el azt a pillanatot, amikor a fasiszták döntő tevékenységbe kezdenek. Folyamatosan jelentsen nekem a harcmezőn kialakult helyzetről. Tartson szoros összeköttetést a csapatoknál tartózkodó repülő-rávezető tisztekkel. Éppen tőlük kaphat alapos adatokat az ellenséges páncélosok működéséről. Adja át a hadműveleti cso-

port vezetőjének és valamennyi rávezető tisztnek, hogy a legfontosabb feladat ebben a harcban az ellenséges páncélosok, ismétlem — a páncélosok megsemmisítése! Felszámolásuk alapvető eszközei a csatarepülők lesznek. Ezért, szükség esetére a hadműveleti csoport vezetőjét felhatalmazom arra, hogy az én nevemben a beérkező „II”-csoportokat átirányítsa a harcmezőn működő páncélosokra. Van valamilyen kérdése ezzel kapcsolatban?

— Nincs. Minden világos.

— Akkor induljon. Sok sikert!

Még sűrű hajnali köd gomolygott a Duna felett, amikor gépkocsink elhagyta Paksot és észak felé vette útját, a magyar főváros felé. Velem tartottak állandó harcostársaim: Alekszej Jacina, Grigorij Mihajljuk és David Ediberidze. A Duna nyugati partján gurultunk, nem is sejtve, milyen megpróbáltatások várnak ránk az Érdhez vezető úton.

Előttünk Dunaföldvár körvonalai rajzolódtak ki, közeledtünk. A városkától jobbra feltűnt a lerombolt Duna-híd. Műszakiainknak már sikerült részben helyreállítani a hidat, így lehetőség nyílt a másik oldalra való átjutásra.

— Nos, mit csinálunk? Áthúzzunk a hídon, vagy megyünk egyenesen tovább? — tette fel a kérdést Ediberidze.

— Megpróbálunk ezen az oldalon továbbjutni — válaszoltam —, a fasiszták aligha tudtak idáig előretörni, tehát nem kockáztatunk.

Gépkocsink teljes sebességgel igyekezett Dunapentele felé. Az úton egyetlen élő lelket sem láttunk. Akaratlanul is nyugtalanított a kérdés: talán csak nem történt valami?

Fél óra elteltével elértük Dunapentelét. Az eddigihez hasonlóan, itt is minden üres volt. Csak az úton és az út mentén láttunk számtalan lánctalpnymot.

— Mit jelenthet mindez? — kérdezem a tiszthelyetteseimet. David, állítsa le a kocsit!

— Még az ajtót sem volt időm kinyitni, amikor Jacina hangosan felkiáltott:

— Harckocsik! Ott a parton, nézzék csak!

— Abban az utcában szintén — tette hozzá Mihajljuk.

— Látom. Ezek németek. Gyorsan vissza! — utasítom a gépkocsivezetőt.

Ediberidze rögtön fordult és gázt adott. Már is a nyomunkban porzott az út menti kisebb dombok mögött lesállításban elhelyezkedő páncélosok néhány lövése. A lövedékek hol mögöttünk, hol oldalt csapódtak be a kis, sebesen mozgó terepjáró körül. A szilánkok mellettünk füttyültek.

No, még egy lövés — gondoltam —, és jöhet a szemfedő.

— Nyomjad, David, gázt! — kiabálták a tiszthelyettesek.

Ediberidze a szó szoros értelmében egybeolvadt a kormányval és mindent kihozott a motorból, amit csak tudott. A Willis szinte cikcakkban futott. Megkapaszkodtunk, ki miben tudott, hogy ki ne repüljünk a kabinból. Úgy tűnt, sohasem lesz vége ennek a vad vágatának. A másodperceket óráknak érzékeltük.

Végül, gépkocsink kikerült az ellenség látómezejéből. A tüzelés megszűnt. Megkönnyebbülten sóhajtottunk. Dunaföldvár határában egy tüzérsízt állított meg bennünket. Meglepetten nézett ránk és megkérdezte:

— Mi az, mitől vannak így magukon kívül?

— Kerülne csak ilyen kátyúba, szintén magán kívül volna.

— Talán felderítésen voltak?

— Ez felért egy felderítéssel.

— Mi van ott Dunapentelén?

— Fasiszta páncélosok.

— Sok?

— Negyven körül biztos akad, de lehet, hogy több. Mind megszámolni sem tudtuk, nem jutott rá időnk.

— Értem. Az önök kocsijára rendeztek ilyen tűzijátékot? Itt mindent halottunk...

— Eltalálta.

— No, nem baj. Csak jöjjenek idáig, mi itt majd, ahogy illik, megvendégljük őket.

A városkától északra, az út mindkét oldalán, egyik páncéltörő tüzéregységünk foglalt tüzelőállást, csak a hosszú ágyúcsövek látszottak ki. A tüzértiszt nem a világra beszélt. A fasisztáknak itt nem sok köszönnivalójuk lesz.

Átkeltünk a dunaföldvári hídon a folyó keleti partjára, majd lassú ütemben haladtunk az erősen megrongált úton, a folyó mentén, észak felé. Elhagytuk Dunavecse települést, amely telis-tele volt saját csapatainkkal, majd tovább haladtunk. Dunavecse után öt-hat kilométerrel lőszeres ládákkal megrakott gépkocsioszlopot értünk utol. Az úton, a forgalmi sáv közepén, álltak a kocsik, így kénytelenek voltunk az útról lehajtani és a terepen megkerülni az oszlopot. Kocsink nehezen mozgott a felázott talajon, végül tengelyig süllyedt és lefulladt. Hármán kiugrottunk a kocsiból és megpróbáltuk megtolni, de nem nagyon ment. Még inkább beásta magát a sárba és lassan a mellettünk levő árok felé csúszott. És ekkor, a túlsó parton óriási dőrej. A levegőben fülsiketítő vijjogással valami repült. A gépkocsioszlop körül földtölcsérek és sárcomók repültek a levegőbe. Kis csoportunk szempillantás alatt az árok fenekén találta magát, amely szinte kínálta magát. Újabb vulkányszerű robbanás reszkettette meg a földet. Még az árok feke is reszkedett, mintha lázas lenne. Mellettünk óriási dőrejjel ért földet valami. Nem is fogtuk fel rögtön, mi történt. Lapulunk, várunk. Fent minden elcsendesedett. Kimászunk az árokból és körülnézünk. Borzalmas látvány: az oszlopból szinte semmi sem maradt. Körös-körül kiszakadt motorok, karosszériadarabok, kerekek, deszkaszilánkok, ládatörmelék. Az úton — tüzhenger. Égett a benzin. A robbanás és tűz a füstje körül mindent elborított. A fasiszta páncélosok a másik partról szétlőtték az oszlopunkat. Gépjárműveink fedetlenül álltak, mintha tenyerükön lettek volna.

— A mi kocsink is eltűnt! — hördült fel Ediberidze.

— Hogy-hogy eltűnt. Ilyen nincs!

Keressük. Megtaláljuk kocsinkat az árok fenekén. A légnyomás pehelyként hajtotta az árokba. A felismerhetetlenségig deformálódott. Még az a szerencse, hogy fegyvereink megmaradtak. Gyalog indultunk tovább. Útközben leállítottunk egy alkalmi kocsit, amelyen Kiskunlacházáig jutottunk el. Mintegy 40 kilométerre voltunk délkeletre Budapeستől. Itt települt egyik repülőegységünk. Innen egy Po—2 repülőgépen vittek át a 4. gárdahadsereg sávjába, hogy végre tudjam hajtani a Főhadiszállás képviselője által megszabott feladatot. A légi hadsereg hadműveleti csoportjának vezetőjét, Szmirnov alezredest, a rádióállomással és kezelőivel együtt, még ezen a napon felkutattam Érdtől északra eső körletünkben, ahonnan a bekerített hitlerista csapatok már csak karnyújtásnyira voltak. Kísérőim alkalmi fuvarral Jászapátiba mentek, ahol az 5. légi hadsereg törzsénél új harcfeleletet kaptak.

A helyzet az arcvonalban óráról órára bonyolultabbá vált. A fasiszta harcokcsik száza, észak felé fordulva, Budához törtek előre. A gyűrűbe fogott hitlerista csapatok több kísérletet tettek a délnyugati irányba való kitörésre. A páncélos ék és az ellenség bekerített csapatai közötti távolság szemlátomást csökkent.

A 4. gárdahadsereg csapatai szívós ellenállást fejtettek ki az ellenséggel szemben. Az erőviszonyok azonban rendkívül egyenlőtlenek voltak, így arra kényyszerültek, hogy súlyos véráldozatokat követelő harcokban visszavonuljanak.

A legfeszültebb harcok az Adony—Pusztaszabolcs—Baracska irányban bontakoztak ki. Ebben a körzetben éjjel és nappal dörögtek az ágyúk, robbantak a gránátok, páncéltörő lövedékek, fülsiketítő volt a harci zaj. Sok helyütt fekete füstoszlopok emelkedtek az égig. Itt fasiszta harcokcsik tucatjai égtek.

Bátrán küzdöttek az ellenséggel a 4. gárda-gépesített és az 5. gárda-lovashadtest katonái, az 5. és 17. légi hadsereg csatarepülői. Csupán egy nap leforgása alatt, január 22-én, több mint száz ellenséges páncélost tettek harcképtelenné. A légi harcokban 36 német repülőgépet semmisítettek meg.

A fasiszták az óriási veszteségek ellenére fanatikus szívóssággal folytatták lassú előretörésüket, Budapest megközelítését délnyugati irányból. Január 24-én a német harcokcsik váratlanul betörték Baracska körzetébe, így mindössze 30 kilométerre voltak Budától. Ebben az időben én a repülő-rávezető tiszttel

együtt az 1. gárda-gépesített hadtest parancsnokának figyelőpontján tartózkodtam. Amikor az ellenséges páncélosokat megláttam, felkaptam a mikrofont és rádióávitartot adtam le a Főhadiszállás képviselőjének.

— „Volga”, „Volga”! Itt „Káma”, itt „Káma”. Baracska körzetében nagy erejű ellenséges páncélos csoport tör át észak felé. A helyzet súlyos. Segítséget kérünk! Itt „Káma”, hogy hall? Vétel.

Alig egy óra elteltével, a megadott körzetben a harcmező felett 8—8 repülőgépből álló hat csatarepülő gépcsoport jelent meg. A köteléket vadászgépek kísérték. Az „Il”-ek harcrendbe fejlődtek, rácsaptak az ellenség páncélosaira. Az első gépcsoportokat a második, majd a harmadik hullám váltotta... A hitleristák támadása elakadt.

Január 25-én az ellenség Baracska körzetéből nagy erőkkel rohamozott és újabb 5 kilométeres tért nyert. Azonnal harcjelentést továbbítottam a Főhadiszállás képviselőjének a harcmezőn kialakult helyzetről és kértem a csatarepülőök kiküldését. Az ellenségre halálos csapás zúdult. A fasiszták azonban még ekkor sem mondtak le szándékukról — a bekerített csoportosításhoz való áttörésükről. Január 26-án rohamlövegekkel támogatott erős ellenséges páncélos csoport rohamozta csapatainkat. Az ellenség lassan tért nyert. Sikerült egységeinket 5 kilométerrel visszavetnie. A Buda területén bekerített hitleristák döntő támadásba mentek át. Az „üllő és kalapács” között alig húsz kilométeres hézag maradt.

A légi hadsereg hadműveleti csoportja a rádióállomással együtt Tusculanum (római kori település maradványai Erd délkeleti részén — a szerk.) körzetébe települt át és egy magas gyárkéményű üzem közelében helyezkedett el, egy kisebb magaslaton. Amikor az 1. gárda-gépesített hadtest törzsétől visszatértem, valódi „zajeffektusban” volt részem. A vezető adó-vevő állomás körül, egyidejűleg, teljes hangerővel több vevőkészülék forgalmazott a csatarepülő csoportok vezérgépeinek hullámhosszán, a vadászrepülőök és a harcmező felett felderítést végző gépek hullámhosszán. Minden készülék mellett, ceruzával a kézben, egy-egy ügyeletes rádiós görnyedt. Mindenfelől különböző hívónevek hallatszottak:

— „Korsun”, „Korsun”! Itt „Albatrosz—8”, itt „Albatrosz—8”. Pontosítsa a célt. Pontosítsa a célt. Itt „Albatrosz—8”. Vétel.

— Most az 5. lovashadtest mellett működő repülő-rávezető tisztet kéri — magyarázta Szmirnov.

A közelben felállított vevőből izgatott szavak hangzottak — nem parancs, de nem is kérés:

— „Polundra”! Fedezzel engem, fedezzel engem. Ennek a Fockernak most rögtön kiontom a belét.

Mindnyájan elneveltük magunkat.

— A vadászok megint megszegik a forgalmazási fegyelmet? — jegyezte meg Szmirnov.

— De azért nem egy férget tapostak ma a földbe — vetette ellen az egyik rádiós.

Közelebb megyek egy félreeső helyen felállított vevőkészülékhez. Valamelyik felderítő éppen jelentett:

— „... Pázmánd és Baracska-Észak területén a harcmezőn több mint háromszáz harcokcsi és páncélozott harcjármű harcrendben... Ötvennél több ellenséges harcokcsi ég...”

Gyorsan feljegyeztem ezeket az adatokat.

Megszólt a rádióállomás adó-vevő blokkja:

— „Duna”! „Duna”! Hogy hall?

— Ez én vagyok — lépett a készülékhez a hadműveleti csoport vezetője és gyorsan a mikrofonért nyúlt. A fülhallgatóban erősen hangzott a jelentkezés:

— „Duna”! Itt „Sas—4”, itt „Sas—4”, határozza meg a működési körzetet...

A kiküldött erős csatarepülő kötelék parancsnoka kérte az ellenséges célok körzetének megadását.

— „Sas—4”, „Sas—4”, itt „Duna”, az Önök céljai Pázmánd és Baracska Észak körzetében. Rávezetést a célra a helyszínen a „Korsun—1” végzi. Hogy hall?

Vétel — adta meg a választ Szmirnov alezredes. Ezzel átadta az „II” köteléket a rávezető tisztnek, aki az 5. lovashadtest parancsnokának figyelőpontján települt. És a fülhallgatóban azonnal és szinte egy időben két válasz volt hallható:

— „Duna”! Ertettük Önt...

Kisebb és nagyobb csatarepülő csoportok repültek bizonyos szünetekkel néhány órán át Budapest délnyugati körzetébe és célzott csapásaikkal megsemmisítették az ellenség páncélosait, rohamlövegeit, páncélos járműveit és a gyalogságot szállító tehergépkocsikat.

A harcmező felett, hol itt, hol ott, elkecseregett párharcot vívtak vadászaink az ellenséges gépekkel. A hajtóművek fűlsüketítő zúgása egybeolvadt a gépek fedélzeti ágyúinak és géppuskáinak sorozataival. Egymást követő tűzfáklyák zuhantak a föld felé egyre növekvő sebességgel és hatalmas dörréssel fűrődtek a talajba. Ezek a légi harcokban előtt repülőgépek voltak...

Miután összegyűjtöttem a harcmező légtérébe érkezett csata- és vadászrepülő kötelékek számáról szóló legfrissebb adatokat, elemeztem a felderítők jelentéseit és a repülő-rávezető tisztek jelentéseit a helyzetről, rádiótávíratot készítettem a „Volga” számára. A kitöltött űrlapot átadtam a rádióügyeletnek, aki késedelem nélkül felvette az összeköttetést a szomszéd légi hadsereg rádióállomásával. Mintegy húsz perc telt el. A rádiós valamit gyorsan jegyzett, majd átadta a lapot és jelentette:

— Ez Önnek szól.

Átveszem a távmondatot és olvasom:

— „Káma”! Az Ön körzetében kialakuló földi és légi helyzetről adjon óránként jelentést számomra. „Volga”.

Megvakartam a fejem. Minden adatot megszerezni egy óra alatt — nem is olyan könnyű dolog. De a parancs, az parancs. Kilépek a rádiós kocsiból és körülnézek. Velem szemben mintegy 40—50 méterre egy gyárkémény magaslik, oldalán hosszú vaslétrával. „Mi lenne, ha felmászna rá, és onnan folytatnám a figyelést? — villant át a gondolat. — „Hiszen onnan nagyon messzire látni!”

A tőlünk 5—6 kilométerre délre elterülő erdő felől harci zaj hallatszik. Erősödött a tüzelés az ellenkező oldalról, Buda felől is. A hadműveleti csoport vezetője és a rádióállomás parancsnoka kiugrott a kocsiból.

— Mi történik ott százados elvtárs, nem tudja? — fordulnak hozzám a kérdéssel.

— Nem. Nem tudom.

A tüzelés erősödött. Döntöttem — azonnal felmegyek a kéményre.

— Van egy felesleges dobjuk és vagy száz méter kábelük? — kérdezem Szmirnov alezredest.

— Van. Minek?

— Gyorsan létesítsenek vezetékes összeköttetést a kéményhez. Felmászok, onnan folytatom a figyelést és adok tájékoztatást mindenről, ami a földön és a levegőben történik. A látótávolság most jó. Csinálják gyorsan!

A hadműveleti csoport vezetője bölintott a rádiós felé, aki hanyatt-homlok rohant a szerkocsihoz.

Alig telt el 10 perc, és én már a kémény létrájának alsó fokán álltam, derék-szíjamba tűztem a mikrofont a kapcsolóberendezéssel. Mellettem álltak a rádiósok.

— Mihelyt jelt adok, azonnal hangoljanak rá a „Volgára”. Érthető?

— Megértettük!

Felmászni a kéményre a szörmebéléses kezeslábasban, sőt, még a súlyos kábelt is húzva, nem bizonyult könnyűnek, de mégiscsak feljutottam a tetejére. Innen széles panoráma tárult a szemem elé: keletre a vasútvonal kígyózott, azon túl a szépséges Duna, északkeleten Budapest óriási városömbje, délnyugaton a város pereme ködbe veszett. Ott elkecseregett harcok dúltak. Északon és nyugaton termőföldek, kertek és szőlők látszóttak. Dél felől jól megfigyelhető volt Pázmánd és Baracska. Ezekről a településektől északra, egy kiterjedt, sík területen, valamilyen fekete pontok rajzolódtak ki. Ezeket figyelmesebben is

megvizsgáltam. Semmi kétség: ellenséges páncélosok. Ekkor feltűntek „Il”-jeink és hamarosan fekete füstoszlopok emelkedtek az ég felé a felgyújtott harcocsikból. A találatok még szabad szemmel is megszámlálhatók voltak. Barackától nyugatra egy vadászpilóta csoportunk légi harcba bocsátkozott az ellenséges gépekkel. Figyelem őket... ekkor egy, majd még egy súlyos kőként zuhan a földre. Lent a becsapódás helyén tűz és füsttenger...

Pontosan egy óra telt el a Főhadiszállás képviselőjének tett jelentésem óta. Úgy döntöttem, hogy a soros jelentést innen, erről a magas figyelőpontról adom le. Felteszem a fülhallgatót, kézbe veszem a mikrofont és megadom a jelt a rádiósoknak. A ráhangolás folyik. Minden kész az adáshoz. Kezdem a tájékoztató jelentésemet:

„Volga”! „Volga”! Itt „Káma”. Folytatom a harcmező figyelését: az ellenséges páncélosait megállítottuk a Tusculanum nyugat 8 kilométer terepszakaszon és azok helyből vezetnek tüzet. Folyamatos csapásokat mérnek rájuk csatarepülőink. Negyvenkét harcokci ég. A harcmező felett légi harc folyik, két ellenséges gépet lelőttünk. Buda-délnyugat körzetében erős tüzelés figyelhető meg... Egy óra alatt a harcmező felett, három körzetben összesen 12 csatarepülő csoportunk működött... Hogy hall? Itt „Káma”. Vétel...

A jelentést befejezem — minden rendben. Most már arra kéne gondolni, hogy egy kicsit megmelegedjek. Fent a kéményen hideg, északkeleti szél dermedtett. Átfagytam, ahogy mondani szokás, a hideg csontig hatolt. Vigyázva ereszkedem lefelé.

Ekkor a Duna felől repülőgép-motorzajt észleltem. Egy Po—2 gép repült felénk kis magasságon. A gép tett egy kört és leszállt a sík mezőn, a fás liget határán.

— Nem hozzánk jönnek véletlenül? — kérdezem a hadműveleti csoport vezetőjét.

— Lehet hogy hozzánk, de inkább a 4. gárdahadsereg törzséhez, amely abban a ligetben települt. Rögtön megtudom, van távbeszélő összeköttetésünk.

Amíg az alezredes a hadseregtörzsszel beszélt, a rádióállomáshoz egy gépkocsi közeledett. Egy szőrmebéléses kezeslábasba, bukósisakba és szőrmezsizmába öltözött repülő szállt ki. Könnyed léptekkel közeledett a parancsnoki rádióállomáshoz. A 17. légi hadsereg parancsnoka — Szugyec tábornok volt. Amint később megtudtuk, ezekben a napokban szünet nélkül fő és két kisegítő vezetési pontján tartózkodott, innen irányította egységeinek és magasabbegységeinek harctevékenységét. Ezek közül az egyik a miénk volt. Szugyec tábornok ebben a bonyolult és a végtelenségig feszített helyzetben mindig ott tartózkodott, ahol a légierő az ellenséges páncélos csoport megsemmisítésével kapcsolatos legfontosabb feladatokat oldotta meg.

Belépett a rádiókocsiba, meghallgatta a hadműveleti csoport vezetőjének rövid jelentését és rögtön rádiókapcsolatba lépett az egyik repülő magasabbegység parancsnokával. Beszélt vele, majd hívta a másikat... harmadikat... Ezután utasításokat adott a légi hadsereg törzsének, tájékoztatta a frontparancsnokokat a kialakult légi helyzetről és a légierő tevékenységéről, jelentést tett ugyanezekről a Főhadiszállás képviselőjének.

Miután Szugyec tábornok a mi északi kisegítő vezetési pontunkra érkezett, a légierő tevékenysége ebben az irányban még inkább aktivizálódott. A hadseregparancsnok a Budától mindössze 20 kilométerre délnyugatra levő körzetbe előretört ellenséges páncélosokra nemcsak saját hadseregének teljes repülőerőjét irányította rá, hanem az összes csatarepülő erőt is, amely a Főhadiszállás képviselőjének, Vorozsejkin repülőmarsallnak az utasítására a 3. Ukrán Front sávjában működött.

1945. január 26-án, a nap még hátralevő óráiban és másnap reggel Magyarország központi körzeteinek légtérében a szovjet légierő tartotta kezében osztatlanul a légi uralmat. A vadászpilóták oltalmazása mellett működő számos kis és nagy csatarepülő csoport betöltötte az eget a harcmező felett, a magyar fővárostól délnyugatra eső körzetben. Az ellenséges páncélosokra a páncéltörő repülőbombák ezreit, fedélzeti ágyúik és reaktív eszközeik tüzeit zúdították.

A levegőben és a földön olyasmi történt, amit nehéz elmondani. Ezt látni kellett volna ahhoz, hogy pontos képet alkothasson az ember.

Az ellenség erői a tavaszi hóhoz hasonlóan olvadtak szét, támadó akarata és lendülete megtört. Beszűntette rohamait, tartós védelembe való átmenetre készült. Január 27-én, a nap első felében, a front harcokcsi- és gépesített csapatokból, lovas magasabbegységekből álló nagy erejű csapásmérő csoportosítása, a légierő támogatása mellett, déli és délnyugati irányú döntő támadást indított Sárosd és Székesfehérvár felé. Én a főcsapás irányában működő 23. harcokcsihadtest parancsnokának figyelőpontján tartózkodtam és közvetlenül a harcmezőről jelentettem a Főhadiszállás képviselőjének a földi és légi ellenségről, a saját csapatok és a légierő tevékenységéről szóló adatokat.

Támadásunk első napjaiban a hitleristák szívós ellenállást fejtettek ki. Február 2-án azonban megkezdték páncélosaik gyors visszavonását a Duna nyugati partjáról, és február 7-re a Balaton és a Velencei-tó térségébe, az előző állásaikba vonultak vissza. A harcok színhelyén kiégett harcokcsik, rohamlövegek, páncélozott harcjárművek, gépkocsik, az elesett katonák és tisztek tömege maradt vissza.

Ilyen dicstelenül végződött az ellenség Budapest ellen indított harmadik csapása. Ennek a támadásnak a megghiúsítását valamennyi fegyvernem katonáinak bátor helytállása, a frontparancsnokság ésszerű vezetési tevékenysége, a hadseregek és magasabbegységek mesteri működése, a kritikus helyzetben tanúsított nyugodtság és megfontoltság, a szilárd győzni akarás tette lehetővé. A Budapest felé törő ellenség szétzúzásában és a bekerített hitlerista csapatok felmentésének megakadályozásában nagy érdeme volt a légierőnek, és ezen belül az 5. és 17. légi hadsereg csatarepülő magasabbegységeinek. Éppen az ő eszközeikkel tudtuk a legnagyobb veszteségeket okozni a fasiszta páncélos magasabbegységeknek.

A két front rendelkezésére álló repülőerők összevonásával kapcsolatos elgondolás a Főhadiszállás képviselőjétől, G. A. Vorozsejkin repülőmarsalltól származott. Ez az erő kifejtés a 4. SS páncélos hadtest főerőinek szétzúzására irányult, amely a támadás kezdetén még 560 harci gépet számlált, a támadás végére pedig ebből mindössze 100 maradt meg. A marsall utasítására alakult ki a lehető legerősebb repülő „ököl”, amely a 2. és a 3. Ukrán Front több csatarepülő hadtestéből állt. Ez az „ököl” az 1945. január 21—február 7. közötti időszakban a fasiszta páncélosok százaira mért megsemmisítő csapást.

Ugyanezt az elgondolását váltotta valóra Vorozsejkin repülőmarsall másfél hónap múlva a balatoni hadműveletben is, amelynek során a légierő ismét öszszevontan működött és megsemmisítő csapásokat mért a fasiszta páncélosok legerősebb csoportosítására, amely a Duna felé folytatta támadását.